

ФОРМУВАННЯ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В. Плиса

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: v_plysa@ukr.net*

Розглянуто проблеми формування та реалізації стратегії модернізації системи державного регулювання страхового ринку в Україні.

Встановлено, що незважаючи на значну кількість слушних пропозицій та узагальнень щодо різних аспектів вдосконалення концепції розвитку механізму державного регулювання страхового ринку, поки що немає системних комплексних досліджень проблем формування стратегії модернізації системи державного регулювання страхового ринку в Україні, які поставили б цей процес на міцний теоретичний ґрунт і сформулювали методологічні засади розробки стратегії модернізації державного регулювання страхового ринку в Україні. Доведено, що важливе місце в системі регулювання страхового ринку будь-якої країни займають органи страхового нагляду, які мають статус державного органу виконавчої влади. З'ясовано, що особливості систем страхового регулювання, які використовують у різних країнах, виникли не одразу, а в результаті довготривалої еволюції, в ряді випадків на протязі кількох сторіч. Зазначено, що активна роль держави у страховій сфері має особливо важливе значення для України, враховуючи не тільки перехідний стан її економіки, але й геополітичне розміщення, природні умови тощо.

Ключові слова: *страховий ринок, державне регулювання, страховик, страхувальник, цілі розвитку, стратегія модернізації системи державного регулювання.*

Уникнути хаосу та стихійних руйнівних процесів на страховому ринку в умовах кризи, забезпечити його сталий розвиток може тільки держава. Саме вона, володіючи чіткою стратегією і програмою реформування та використовуючи весь арсенал, існуючих в її розпорядженні засобів, здатна у найкоротші терміни і з найменшими втратами створити умови для ефективного розвитку цивілізованого страхового ринку в кризових умовах.

Вибір шляху реалізації стратегії модернізації системи державного регулювання страхового ринку України надзвичайно складний – він може розгортатися у формі кількох сценаріїв, що відповідають за своїм змістом сподіванням тих чи інших груп суб'єктів національної страхової системи. Мова йде про розроблення довгострокової концепції розвитку механізму державного регулювання страхової системи України,

яка повинна містити цілі, пріоритети та черговість вирішення задач, систему інституційних перетворень, якісно нові явища в розвитку суб'єктів страхування. З прийняттям концепції починається найважливіший етап – розробка самої стратегії. Це є функцією держави, яка одночасно бере на себе і всю відповідальність за її реалізацію. Підготовка стратегії повинна проходити на демократичній основі з врахуванням точки зору всіх структур страхової системи.

Очевидно, що ідеальної, задовольняючої усі групи суб'єктів страхової системи стратегії модернізації державного регулювання не існує; у кожного варіанта, з точки зору усіх зацікавлених сторін, є не тільки плюси, але й мінуси. Їх розгляд спирається на методологію оцінок регулюючого впливу з використанням порівняльного аналізу дискретних структурних альтернатив, котра передбачає ґрунтовне дослідження тільки реальних, а не всіх теоретично можливих альтернатив.

Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад й окремих аспектів державного регулювання страхової діяльності зробили такі вчені, як В. Базилевич, К. Базилевич, Дж. Р. Браун (J. R. Brown) В. Баранова, Н. Внукова, К. Воблій, О. Вовчак, О. Гаманкова, М. Його (M. Yogo), О. Козьменко, М. Мних, Г. Піратовський, З. Плиса та низка інших.

Незважаючи на значну кількість слухних пропозицій та узагальнень щодо різних аспектів вдосконалення механізму державного регулювання економічних процесів на страховому ринку в умовах кризи, поки що немає системних комплексних досліджень, які поставили б систему державного регулювання на міцний теоретичний ґрунт і сформулювали методологічні засади розробки державної економічної стратегії щодо розвитку страхового ринку в Україні. З огляду на те, важливо: розглянути актуальну модель державного регулювання страхового ринку в Україні; з'ясувати зміст, форми та особливості модернізації державного регулювання страхового ринку України.

Стратегічні цілі державного регулювання страхового ринку можна розділити на результативні (кінцеві) та забезпечувальні. Результативні цілі описують бажані кінцеві результати, які планують досягнути за певний проміжок часу. Забезпечувальні цілі відображають бажані параметри стану й функціонування страхової системи, без яких неможливо досягнути результативні цілі.

Результативні цілі забезпечують довгострокові умови досягнення відповідних пріоритетів: створення і підтримання потенціалу та позитивного інституціонального середовища майбутнього розвитку; надійність захисту страхової системи від зовнішніх та внутрішніх загроз. Сформульовані результативні цілі неможливо досягнути виключно за рахунок державних зусиль, оскільки держава неспроможна мобілізувати достатню кількість інструментів розвитку, в умовах відкритості перед глобальними процесами в страхуванні. Їх можна досягнути тільки спільними зусиллями держави, страхового бізнесу й громадянського суспільства.

Поділ цілей на результативні та забезпечувальні об'єктивно присутній у рамках будь-якої стратегії розвитку. Але на практиці, залежно від обраної стратегії, держава приділятиме неоднакову увагу питанням удосконалення стратегічного управління та обиратиме різні його напрями. Зміст результативних цілей буде впливати на їх форму (сукупність цільових показників).

Цільова складова будь-якої стратегії розвитку суттєво впливає і багато в чому визначає як її зміст, так й успішність реалізації. По-перше, саме цілі задають загальний вектор подальшого розвитку системи державного регулювання страхового ринку. По-друге, конкретні формулювання цілей окреслюють межі пошуку засобів їх

досягнення, дозволяють підвищити ефективність реалізації стратегії державного регулювання. По-третє, показники, що використовують у «цільовому блоці» розглядають у якості підґрунтя для оцінки дій суб'єктів, відповідальних за їх досягнення, формуючи в них або адекватні, або спотворені стимули. По-четверте, аналіз формулювання цілей у ймовірнісних стратегіях розвитку системи державного регулювання страхового ринку України дає можливість обґрунтовано стверджувати про те, яка дійсно стратегія розвитку реалізується на ринку, незалежно від офіційних коментарів, якими її супроводжують.

Цільовими показниками, зазвичай, називають ті, які відображають зміст цілей, а кількісні значення – конкретні бажані їх характеристики. Вони фіксують не тільки бажаний стан справ, але й виконують важливу роль орієнтації дій різних суб'єктів на її досягнення, якщо це відповідає їхнім інтересам. В іншому разі необхідні спеціальні заходи зі стимулювання тих впливових суб'єктів, інтереси яких не співпадають зі стратегією розвитку. Для деяких характеристик цілей не можна задати бажані значення, але можна вказати бажаний напрямок змін. Такі цільові показники називають індикаторами.

Цільова сфера стратегій модернізації державного регулювання не тільки визначає дії з їх реалізації, але й суттєво залежить від типу стратегії. Іншими словами, і структура цілей, і їх вимірники не можуть механічно переноситися з однієї стратегії в іншу.

Реалізація будь-якої стратегії модернізації неможлива без сприяння суб'єктів, адже реальний сценарій розвитку страхового ринку спиратиметься на стратегію державного регулювання сформовану в результаті комбінації свідомих та інстинктивних дій усіх груп суб'єктів цього ринку.

Стратегії розвитку є багато в чому ідеальними аналітичними конструкціями, реалізація кожної з яких, навіть оформлених у вигляді ґрунтовно розроблених документів, на практиці зіштовхується з дією різних груп суб'єктів, які коригують початковий задум.

Формулюючи стратегічні цілі державного регулювання треба взяти до уваги той факт, що страховий ринок України є об'єктом різноманітних загроз, які виникають як в середині цього ринку, так і поза ним.

Здійснення цих стратегій зумовлює наслідки для страхового ринку, в тому числі для його спроможності адаптуватися до змін внутрішніх і зовнішніх умов.

Однією з фундаментальних проблем покращення адаптаційних характеристик страхового ринку є те, що суб'єкти цього ринку можуть неадекватно реагувати на загрози та виклики. Це зумовлено тим, що для частини суб'єктів страхового ринку послаблення адаптивних можливостей ринку не веде до погіршення їх становища, а значить, не є проблемою в умовах вузького часового горизонту прийняття рішень.

Очевидно, будь-яка розроблена та обрана стратегія модернізації розвитку системи державного регулювання повинна забезпечити як збереження критичних параметрів страхового ринку, так і відповідність запланованих заходів умовам збереження ключових критичних параметрів національного страхового ринку. З огляду на це, сьогодні важливо перейти від вирішення тактичних задач та антикризових дій до формування стратегій модернізації державного регулювання на майбутнє.

Головним аргументом на користь формування ефективної стратегії модернізації державного регулювання страхового ринку у розвинених країнах є необхідність оперативного вирішення проблем, передусім у випадках, коли діяльність учасників

цього ринку не забезпечує формування належного та ефективного механізму захисту від ризиків. Розумне поєднання ринкових і державних регуляторів дає можливість реалізувати цілі розвитку страхового ринку України, недостатній розвиток якого гальмує інвестиційні процеси, стримує структурну перебудову вітчизняної економіки, що унеможливорює підвищення її конкурентоспроможності.

Питання про доцільність регулювання страхових відносин може виникнути тільки за умови ігнорування світового досвіду. Інша справа, що форми і методи, ступінь розповсюдження, деталізація такого регулювання відрізняються в залежності від особливостей країни, ступеня її економічного розвитку, національних традицій, інтеграції у світове співтовариство та інших характеристик.

Державне регулювання економіки є елементом взаємовідносин державних органів влади й управління з суб'єктами економічної діяльності, одним з дієвих засобів вирішення оперативних та стратегічних проблем національної економіки та страхового ринку, зокрема.

Специфіка страхового ринку впливає на зміст і форми його державного регулювання.

Зміст державного регулювання страхового ринку складає система методів, форм й інструментів регулювання, за допомогою яких державні органи впливають на всі сторони функціонування страхового ринку в умовах кризи. Зміст державного регулювання змінюється з часом, залежить від типу державного устрою, обраної моделі економічної політики тощо.

Держава виступає у цих відносинах у особі різних законодавчих і виконавчих органів влади, серед яких чільне місце належить органу нагляду за страховою діяльністю. Цілеспрямована регулююча дія держави на діяльність страхових організацій і страхових посередників, страхувальників (фактичних і потенційних), а також інших суб'єктів страхового ринку здійснюється прямими (адміністративними) і непрямими (економічними) методами.

Таким чином, державне регулювання страхового ринку – це система економічних і адміністративно-правових відносин, що виникають між його суб'єктами та державою у результаті цілеспрямованої дії держави на страховий ринок за допомогою адміністративно-правових й економічних регуляторів.

Регулювання в страхуванні, як і в економіці в цілому, може бути й недержавним, оскільки діють інститути саморегулювання.

Необхідність державного регулювання, викликана наявністю таких «провалів ринку» в страхуванні, як: неприйняття на страхування ризиків, захист яких суспільно необхідний, але комерційно не вигідний; пріоритет інтересів страховика, а не страхувальника; недостатній розвиток елементів інфраструктури, в послугах якої зацікавлені не окремі страховики, а ринок в цілому; некерована тарифна політика страхових компаній; монополізм (що досягає ще більших масштабів в порівнянні з товарними ринками, оскільки в страхуванні сильна тяга до концентрації і централізації капіталу, в т.ч. до його зрощення з фінансово-банківськими структурами); некерований рух інвестиційних потоків (виключно на користь страховика, а не його клієнтів і держави) й ін.

Держава, визначаючи підходи до регулювання страхового ринку, повинна забезпечити баланс між свободою ринкових відносин і захистом інтересів страхувальників і застрахованих осіб. Чим ліберальнішою стає система державного регулювання, тим вагомішими є впливи юридичних та організаційних механізмів, спроможних забезпечити стабільність страхового ринку.

Регулююча функція держави в галузі страхування може проявлятися у різних формах: прийняття законодавчих актів, що регламентують страхування; встановлення видів обов'язкового страхування; проведення податкової політики; встановлення пільг страховим організаціям для стимулювання їх діяльності; створення особливого правового механізму, який забезпечує нагляд за функціонуванням страхових організацій.

У систему заходів державного регулювання входить: реєстрація страхових організацій; ліцензування діяльності страхових організацій; нагляд за діяльністю страховиків та їх об'єднань.

Важливе місце в системі регулювання страхового ринку будь-якої країни займають органи страхового нагляду, які мають статус державного органу виконавчої влади.

Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні здійснюють з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків і захисту інтересів страхувальників.

В Україні страховий нагляд розвивається з 1993 року, коли був утворений Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю "Укрстрахнагляд". У 1999 році в ході адміністративної реформи його функції були передані Міністерству фінансів України. Це відомство не приділило належної уваги страховій системі, внаслідок чого відсутні чітко визначені концептуальні основи державної політики стосовно страхування. Не вирішені питання соціально-економічних пріоритетів страхування; не визначено балансу між соціальним страхуванням і страхуванням на цивільно-правових основах; залишається невирішеним питання моделі державного регулювання страхового ринку; політика держави стосовно страхування непослідовна, окремі заходи декларуються без попереднього фінансово-економічного обґрунтування тощо.

У 2003 році на ринку фінансових послуг з'явився новий контролюючий орган – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. Його стратегічними завданнями були: розробка та впровадження стратегії розвитку страхової справи; встановлення єдиних вимог і стандартів надання страхових послуг; гармонізація страхового законодавства з європейськими стандартами; приведення статистичної та бухгалтерської звітності у відповідність з міжнародними стандартами; вирішення методологічних питань, в тому числі уточнення критеріїв і процедур оцінки страхових компаній, їх перевірок і моніторингу діяльності; посилення вимог до капіталізації з метою підвищити платоспроможність страховиків; розробка нормативних актів, що регулюють перестраховання, посередницьку діяльність на страховому ринку, механізм формування резервів.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України забезпечувала проведення державної політики у сфері страхування, у своїй діяльності керувалася Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, узагальнювала практику застосування законодавства з питань, що належали до її компетенції, розробляла пропозиції щодо вдосконалення законодавства, у визначеному порядку вносила їх на розгляд Президенту України та Кабінету Міністрів України. У межах своїх повноважень Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України організовувала виконання актів законодавства і систематично контролювала їхню реалізацію.

Сьогодні державний нагляд за страховою діяльністю на території України здійснюється Уповноваженим органом в особі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) та її органами на місцях. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України та підзвітним Верховній Раді України. Функції та права Нацкомфінпослуг наведено на рис. 1 і 2.

Формуючи стратегію модернізації системи державного регулювання страхового ринку варто розглянути світовий досвід та адаптувати його до умов національної економіки.

Світовий досвід не визначає однозначних підходів до організації системи регулювання на страховому ринку. Різноманітність підходів у цій сфері визначається, головним чином, ступенем розвитку страхового ринку; особливостями законодавства, яке в різних країнах відрізняється за рівнем жорсткості; соціальною та правовою культурою суспільства; рівнем організації професійних об'єднань учасників страхового ринку, здатних взяти на себе значну частину роботи з регулювання діяльності на ньому тощо.

Історично склалися три типи систем страхового регулювання. Домінуючою є система коли регулювання страхування здійснюють на рівні вищих органів виконавчої влади (Японія, Німеччина, Швеція, Велика Британія). Другий тип – дуалістична побудова системи нормативних актів. Коли деякі аспекти страхування регулюють на національному рівні але основні нормовстановлюючі повноваження передають місцевим (територіальним) органам влади (Канада). Третій тип – відсутність національного законодавства в сфері страхування та регулювання страхових відносин тільки на рівні місцевої влади (США).

Особливості систем страхового регулювання, що використовують у різних країнах, виникли не одразу, а в результаті довгочасної еволюції, в ряді випадків на протязі кількох сторіч. Спочатку ці системи створювалися як засіб контролю за платоспроможністю страховиків та запобігання випадків невиконання ними своїх зобов'язань. Основними засобами досягнення цілей були обмежувальні та контрольні заходи. Обмежувально-контрольна система, сьогодні, реформується у напрямку “розумної лібералізації”, яка допоможе з однієї сторони знизити вартість страхових послуг за рахунок підвищення гнучкості страховиків, а з іншої залишити у руках державних органів оптимальну кількість інструментів для недопущення ринкових провалів.

Теорія та практика міжнародних відносин однозначно відводять державі чільну роль у розробці та реалізації національної політики у сфері страхування. У цьому контексті ліквідація державної монополії і лібералізація страхових відносин в Україні, утворення сотень страхових організацій та їх вихід на страховий ринок не відмінюють обов'язки держави направляти й регулювати розвиток страхових відносин. Без сумніву, в умовах ринкової економіки, виникає потреба корінного перегляду форм і методів державного впливу на цей процес.

Як засвідчує досвід зарубіжних країн основними функціями держави в сфері страхування є: визначення стратегічних напрямів розвитку страхової сфери як в цілому, так і за окремими сегментами (галузями, видами); розробка та застосування системи методів та інструментів, що забезпечують досягнення державних цілей; захист інтересів учасників страхових відносин та сприяння зміцненню їхніх позицій на національному та світовому страхових ринках.

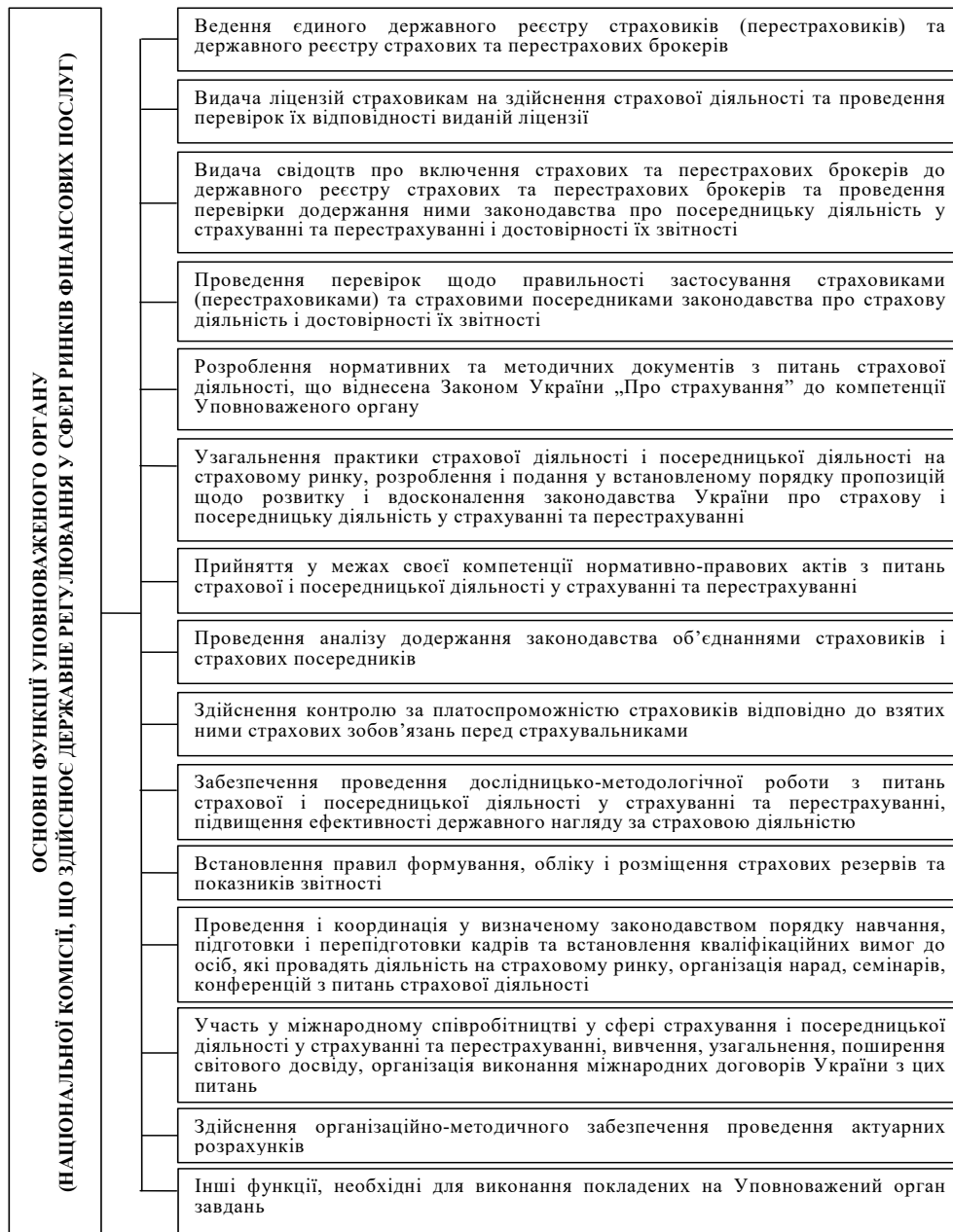

Рис. 1. Основні функції Уповноваженого органу (Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг)

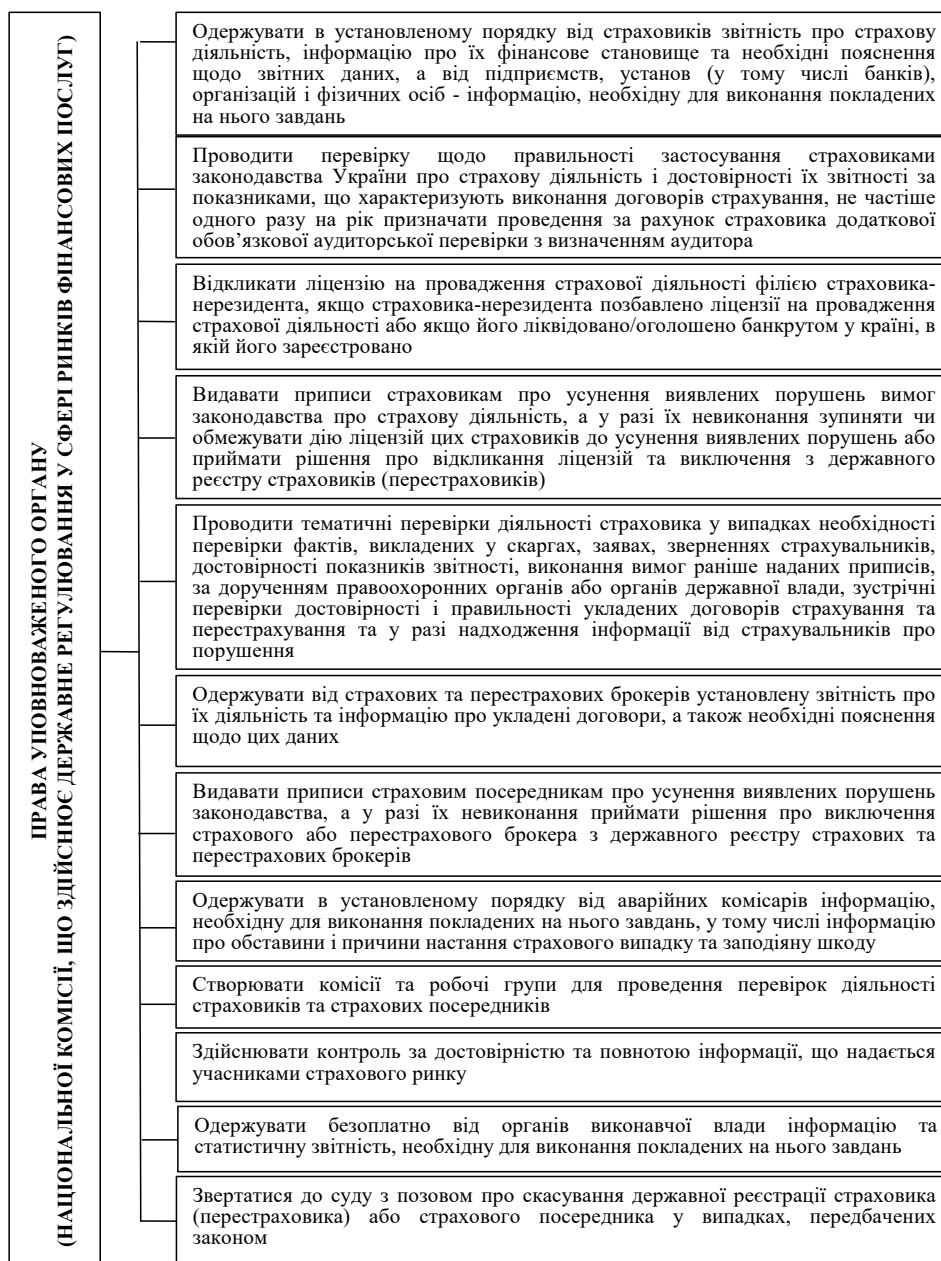

Рис. 2. Права Уповноваженого органу (Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг)

Реалізуючи вказані функції, держава не допускає вольового адміністрування, а спирається на законодавчі та інші нормативні акти, що визначають принципи та умови здійснення страхової діяльності. Державний вплив на страхові відносини здійснюють головним чином через створення економіко-правових механізмів (“правил гри”), які впливають на економічні інтереси суб’єктів страхових відносин. У зв’язку з цим особливу увагу приділяють пошуку таких рішень, які забезпечили б, оптимальний баланс інтересів як держави, так і страховиків, страхувальників й страхових посередників.

Активна роль держави у страховій сфері має особливо важливе значення для України, враховуючи не тільки перехідний стан її економіки, але й геополітичне розміщення, природні умови, тощо.

Відаючи перевагу на початкових етапах розвитку страхового сектора національної економіки державним регуляторам, у процесі розробки конкретних рішень щодо здійснення державної політики у сфері страхування важливо враховувати необхідність [1, с. 93]: узгодження короткострокових і стратегічних цілей при прийнятті управлінських рішень; вибору форм і методів державного впливу; створення конкретних механізмів реалізації прийнятих рішень.

Світова практика виробила два принципові підходи до державного регулювання страхового ринку. Кожний з підходів реалізують в рамках певної системи права – “континентальної” і “англо-американської”.

Система “континентального” права заснована на строгій законодавчій регламентації діяльності суб’єктів ринку, при цьому основними джерелами права є закони та кодекси. В її рамках діє модель жорсткого регулювання страхової справи (континентальна модель), що передбачає деталізовану регламентацію усіх сторін діяльності страховиків і систематичний контроль за дотриманням законодавства при проведенні страхових операцій.

Для континентальної моделі регулювання страхування, особливо на ранніх етапах її розвитку, були характерні такі форми регулювання, як затвердження органами страхового нагляду страхових тарифів, встановлення меж коливання тарифів, затвердження змісту типових форм договорів страхування, перевірка виконання бізнес-планів, нагляд за поточними операціями, регулярні перевірки фінансової діяльності страхових компаній тощо.

Особливістю “англо-американської” системи права є те, що в ній закон не є єдиним переважаючим джерелом права, разом з ним важливу роль відіграє судовий прецедент. Більшість сторін господарського життя не кодифікують. Законодавство визначає найбільш загальні умови, правові рамки економічної діяльності, без детальної регламентації. В рамках даної правової системи формується ліберальна модель регулювання страхування, в якій основна увага приділяється контролю фінансового стану компаній на основі вивчення їх звітності; відсутня жорстка регламентація страхових операцій, затвердження страхових тарифів тощо.

Ліберальна модель має два різновиди – децентралізовану й централізовану. Відмінності в ступені централізації державного регулювання страхування обумовлені принципами державного устрою.

Децентралізована модель державного регулювання (США) відповідає принципам економічного федералізму. Кожен штат має власну, автономну страхову систему і, відповідно, власний орган страхового нагляду, що встановлює нормативи страхової діяльності в штаті і контролюючий звітність функціонуючих в штаті страховиків. Єдиного органу страхового нагляду немає. На федеральному рівні

регулюють тільки окремі ділянки діяльності страхових компаній, основні ж регулюючі дії здійснюються органами страхового нагляду в штатах. Велика частина нормативів і вимог до страховиків не уніфікована. Децентралізоване регулювання призводить до того, що в різних штатах страховики поставлені в абсолютно різні по деяких позиціях умови.

Централізована модель (Велика Британія) характеризується єдністю системи регулювання. У британській системі діє єдиний орган страхового нагляду. Всі страховики в країні підкоряються загальним правилам і нормативам. Така система зручніша як для цілей державного регулювання страхування, так і для самої страхової діяльності.

Британська модель ззовні здається найліберальнішою до страховиків. Важливе місце в ній, разом з державним регулюванням, посідають механізми саморегулювання. Операції зі страхування, як і в континентальній моделі, підлягають ліцензуванню, але нагляд за діяльністю страховиків з боку державних органів порівняно слабкий і проявляється переважно у формі контролю фінансового стану страховиків.

Британська модель регулювання страхування була прийнята за основу при створенні уніфікованої системи регулювання на рівні Європейського Союзу.

Світова страхова система нині вийшла за рамки наявно-доступного контролю і перебуває у стані перебудови, хаотично-плаваючої структуризації та оновлення, який потребує перегляду існуючої системи контролю зі заміною її на координуючу архітектуру. В цій архітектурі інституції мають напрацьовувати й здійснювати на міжнародному рівні спільну стратегію регулювання та координації світового страхового ринку. Йдеться насамперед про розробку загальних правових норм, у рамках яких можна було б контролювати функціонування страхових структур.

Нині сформувалося декілька концептуальних підходів до формування стратегій “імовірної організації глобального регулювання, які передбачають або утворення нових інститутів, або еволюцію і трансформацію функцій вже наявних” [2]

На думку низки провідних вчених України “симбіоз державних (правових і адміністративних) і ринкових регуляторів економіки на сьогодні є достатньо стійкою системою, здатною до саморозвитку та самовдосконалення. Народившись спочатку як примітивна регуляторна система, цей комбінований механізм у міру ускладнення економічного життя постійно революціонує, адаптується до середовищних змін. У ході такого процесу відбувалися перекося то в бік ринкової складової, то – державної. Глобалізація економіки якісно корегує процес пошуку оптимального механізму її регулювання, а держава як управлінська підсистема зіткнулася з принципово новою парадигмою”[6]: держави втрачають можливість ефективно використовувати традиційні важелі макроекономічного регулювання; низка економічних процесів, особливо у валютно-кредитній сфері, вже не підпадає під регулювання державою; ефективність наддержавного втручання є тим вищою, чим більша частка власного суверенітету країни делегована глобальним інститутам.

Глобальна економіка, як і національна економіка окремої країни, з одного боку, є системою, здатною до саморегулювання, а з іншого боку, піддається активному державному регулюванню. Якщо раніше державне регулювання було винятково атрибутом національної економічної системи, то зараз слід говорити про виникнення міждержавного регулювання, яке здійснюють за участю міждержавних економічних організацій.

Міждержавне регулювання – найвищий ступінь державного регулювання сучасного економічного життя. Як і державне регулювання національної економіки в цілому, міждержавне регулювання може здійснюватися прямими (адміністративно-правовими) і непрямими (економічними) методами.

Розподіл регулюючих функцій і розмежування повноважень між національним і міждержавним рівнями регулювання, також як і масштаби державного втручання в економіку кожної країни, співвідношення адміністративних і економічних методів регулювання і обрані моделі, в усіх країнах світу не були постійними, раз і назавжди визначеними. Державне регулювання на світовому рівні з часом зазнало певних змін.

Нині проходить “рівневе структурування світових регулятивних систем” [2]. Як доречно зазначають Д. Лук’яненко та Т. Кальченко “на перший план висуваються й утверджуються міжнародні профільні організації, що являють собою сукупний державно-приватний потенціал у провідних сферах суспільного розвитку – міжнародні фінанси, міжнародна торгівля, міжнародні інформаційні поля, військовий комплекс. Конструкція такої геополітичної моделі XXI століття набуває форми піраміди, на верхівці якої – управлінський центр, що складається з провідних держав атлантичної цивілізації, та профільні міжнародні організації, що реалізують завдання глобалізму. Інфраструктуру цього управлінського центру складають традиційні суб’єкти міжнародних відносин – національні держави та інші міжнародні організації. Тим самим атлантична цивілізація, являючись за змістом однією з форм цивілізаційної еволюції, набуває монопольного впливу на весь спектр відносин глобального типу. При цьому утверджуються ілюзії абсолютизму і глобальної влади” [2].

Найяскравіше і послідовно міжнародна інтеграція державного регулювання економічних процесів виявилася в країнах Європейського Союзу (ЄС). Тут в даний час сформувався, що не має аналогів в світі, механізм регулювання господарського життя, заснований на наднаціональному втручанні в соціально-економічні процеси. Оскільки економічне життя цих країн будується тепер в рамках єдиного внутрішнього ринку, для них особливо важливо, по-перше, проведення єдиної політики у сфері регулювання економічної діяльності, і по-друге, приведення до одноманітності (уніфікації) національних систем регулювання, гармонізації законодавств і ухвалення єдиних стандартів регулювання.

Надержавні механізми регулювання формують не тільки в ЄС, але й у всьому світі, оскільки глобалізація страхового ринку – процес загальносвітовий. Противагою європейському центру інтеграції на сьогодні можуть бути тільки США. Системи державного регулювання страхових ринків США (як єдиного національного ринку, що складається з ринків окремих штатів) і ЄС (як єдиного європейського ринку, що складається з національних ринків окремих країн) поступово набувають все більше схожості, зокрема, в сфері регулювання фінансової стійкості та платоспроможності страховиків. Крім того, самі ці регульовані страхові системи все більше інтегруються між собою, йде взаємопроникнення бізнесу, обмін страховими і перестраховальними послугами, інформаційний обмін і т.п. Останнім часом вагомого значення набуває міжнародна взаємодія на рівні органів страхового нагляду.

З метою реалізації завдань міждержавної інтеграції регулювання страхового ринку в 1993 р. була створена Міжнародна Асоціація Органів Страхового Нагляду (IAIS). До неї увійшли США, Європейські країни, Росія та ін. Принципи, на яких базуються нормативні та методологічні розробки IAIS, відповідають британській моделі регулювання. Проте принципи її функціонування запозичені з американської

системи (за зразком Національної асоціації страхових комісарів США). Статус IAIS – міжнародна громадська організація.

У порівнянні з міждержавними регулюючими інститутами Європи, IAIS – це швидше громадська організація, чим носій функцій державного регулювання. Проте процеси інтеграції світового страхового ринку не стоять на місці, з їх розвитком стає більше передумов для єдності регулювання, у зв'язку з чим IAIS може мати великі перспективи.

Паралельно з інтеграцією систем державного регулювання йде об'єднання систем саморегулювання. На міжнародному рівні об'єднуються спілки й асоціації трьох основних груп учасників ринку: страховиків, професійних страхових посередників і споживачів страхових послуг.

Висновки і перспективи подальших досліджень. 1. Системна модернізація механізму державного регулювання в Україні супроводжується незавершеністю та хаотичністю реформаційних зрушень. У ході реалізації трансформаційних проектів домінують дві взаємовиключні тенденції розвитку: з одного боку, реформатори наслідують загальноєвропейським зразкам системи державного регулювання, а з іншого боку, представники політичної еліти постійно наголошують на необхідності пошуку особливого національного шляху розвитку механізму державного управління.

2. Стратегії розвитку системи державного регулювання страхового ринку України є багато в чому ідеальними аналітичними конструкціями, реалізація кожної з яких, навіть оформлених у вигляді ґрунтовно розроблених документів, на практиці зіштовхується з дією різних груп суб'єктів, які коригують початковий задум.

3. Реалізація стратегії модернізації державного регулювання страхового ринку призведе до комплексних змін для страхової системи, в тому числі для можливостей адаптуватися до змін внутрішніх та зовнішніх умов. Адаптивність є найважливішою властивістю будь-якої системи: чим вона вища, тим вища, за інших рівних умов, довгострокова ефективність системи. Покращення адаптивних якостей забезпечить стійкість національної страхової системи, зменшить кількість та масштаб небезпек, задасть тим самим позитивні можливості для вироблення державної політики у сфері страхування, яка, в свою чергу, відобразиться на адаптаційних можливостях страхового ринку у майбутньому. Таким чином, адаптаційні можливості страхової системи є як умовою, так і результатом державної політики у сфері страхування.

4. Розроблена та обрана стратегія модернізації державного регулювання повинна забезпечити як збереження критичних параметрів страхового ринку України, так і відповідність запланованих заходів умовам збереження ключових критичних параметрів національної страхової системи. З огляду на це, сьогодні важливо перейти від вирішення тактичних задач та антикризових дій до формування стратегій розвитку на майбутнє.

5. Інтеграція страхового ринку України у світову страхову систему – яка нині вийшла за рамки наявно-доступного контролю і перебуває у стані перебудови, хаотично-плаваючої структуризації та оновлення – потребує перегляду існуючої системи державного регулювання сфери страхування в Україні зі заміною її на координуючу архітектуру. В цій архітектурі національні інституції мають напрацювати й здійснювати на міжнародному рівні спільну антикризову стратегію регулювання та координації світового страхового ринку. Йдеться насамперед про розробку загальних правових норм, у рамках яких можна було б контролювати функціонування страхових структур.

1. Янків М. Д. Організаційно-економічні механізми розвитку і функціонування АПК України : Монографія. Львів: Коопосвіта. – 2000. – 450 с.
2. Лук'яненко Д., Кальченко Т. Стратегії глобального управління. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Mep/2009_8_9/08-3612/2_Lukyanyenko_Kalchenko.pdf
3. Плиса В. Інтеграція страхового ринку України у світовий страховий простір. // Фінанси України. – 2002. – № 7. – С. 94-103.

References

1. Yankiv, M. D. (2000). Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy rozvytku i funktsionuvannia APK Ukrainy [Organizational and economic mechanisms of the development and functioning of the agroindustrial complex of Ukraine]. Lviv: Kooposvita. [in Ukrainian].
2. Lukianenko, D. & Kalchenko, T. Stratehii hlobalnoho upravlinnia [Strategies for global governance]. Retrieved from: https://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Mep/2009_8_9/08-3612/2_Lukyanyenko_Kalchenko.pdf [in Ukrainian].
3. Plysa, V. (2002). Intehratsiia strakhovoho rynku Ukrainy u svitovyi strakhovyi prostir [Integration of the insurance market of Ukraine into the world insurance market]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 7, 94-103 [in Ukrainian].

FORMATION AND WAYS OF IMPLEMENTING THE STRATEGY OF MODERNIZATION OF THE STATE REGULATION OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

V. Plysa

*Ivan Franko National University of Lviv
79008, Lviv, Svoboda Avenue, 18
e-mail: v_plysa@ukr.net*

The problems of formation of the strategy of modernization of the state regulation system of the insurance market in Ukraine are considered.

It has been established that despite a considerable number of relevant proposals and generalizations on various aspects of improving the concept of the development of the mechanism of state regulation of the insurance market, there are no systematic comprehensive research on the problems of forming a strategy for modernizing the system of state regulation of the insurance market in Ukraine that would place this process on a strong theoretical ground and formulated the methodological principles for developing a strategy for modernizing the state regulation of the insurance market in Ukraine. It is proved that an important place in the system of regulation of the insurance market of any country is taken by the bodies of insurance supervision, which have the status of a state executive body. It is revealed that the features of insurance regulation systems used in different countries did not arise immediately, but as a result of long-term evolution, in some cases for several centuries. It is noted that the active role of the state in the insurance sphere is of particular importance for Ukraine, taking into account not only the transitional state of its economy, but also the geopolitical location, natural conditions, etc.

It is proved that the system modernization of the state regulation mechanism in Ukraine is accompanied by the incompleteness and chaotic nature of the reforms. In the process of realization of transformation projects, two mutually exclusive development tendencies are dominated: on the one hand, reformers follow the pan-European models of the state regulation system, while, on the other hand, representatives of the political elite constantly emphasize the need to find a special national way of developing a mechanism of state governance.

Strategies for developing the state regulation system of the Ukrainian insurance market are in many ways ideal analytical constructions, the implementation of each of them, even executed in the form of thoroughly developed documents, in practice faces the actions of various groups of subjects that correct the original plan.

Implementation of the strategy of modernizing the state regulation of the insurance market will lead to complex changes for the insurance system, including the ability to adapt to changes in internal and external conditions. Adaptability is the most important property of any system: the higher it is, the higher, in other equal conditions, the long-term effectiveness of the system. Improvement of adaptive qualities will ensure the stability of the national insurance system, reduce the number and extent of hazards, and thus create positive opportunities for the development of state policy in the field of insurance, which, in turn, will affect the adaptation opportunities of the insurance market in the future. Thus, the adaptability of the insurance system is both a condition and a result of state policy in the field of insurance.

The developed and selected strategy of state regulation modernization should ensure both the preservation of the critical parameters of the Ukrainian insurance market and the compliance of the planned measures with the conditions for maintaining the key critical parameters of the national insurance system. Given this, it is important to move from solution of tactical tasks and anti-crisis actions to development of future strategies.

Integration of Ukraine's insurance market into the global insurance system - which has now gone beyond the scope of available-targeted control and is in a state of restructuring, chaotic and floating structuring and upgrading - requires a revision of the existing system of state regulation of the insurance sector in Ukraine with the replacement of it on the coordinating architecture. In this architecture, national institutions should develop and implement, at the international level, a common crisis management strategy for regulating and coordinating the global insurance market. This is primarily about the development of common legal rules in which it would be possible to control the functioning of insurance structures.

Keywords: insurance market, state regulation, insurer, insurer, development goals, strategy of modernization of the state regulation system.